

Sociala krav vid upphandling av importerad natursten

*Vilka sociala krav ställer Sveriges kommuner när de upphandlar
importerad natursten – och hur följer de upp kraven?*

*”Upphandlande myndigheter bör beakta miljöhänsyn och sociala hänsyn vid
offentlig upphandling om upphandlingens art motiverar detta. LOU 1 kap 9a §”*

Enkätundersökning
Sveriges Stenindustriförbund
December 2012

Ställ krav vid upphandling av natursten!

Sveriges Stenindustriförbund verkar för en socialt och miljömässigt hållbar brytning och bearbetning av natursten. Våra medlemsföretag ställer samma krav på arbetsmiljön oavsett om de bryter eller bearbetar stenen i Sverige eller i Kina. Alla stenföretag är dock inte lika seriösa som våra medlemmar. Det finns fortfarande de som sätter lågt pris före stenarbetarnas liv och hälsa. Därför vill vi att fler ska ställa krav på den natursten man köper!

För sex år sedan uppmärksammade media allvarliga arbetsmiljöbrister vid brytning och bearbetning av natursten i Kina. Flera kommuner hörde då av sig till Sveriges Stenindustriförbund och efterlyste någon form av råd eller stöd för upphandlare av natursten som vill vara säkra på att de köper "schysst" sten.

Stenindustriförbundet initierade då ett omfattande arbete som resulterade i ett policydokument med arbetsmiljö- och miljökrav riktade mot företag som bryter och bearbetar sten.¹ Samtliga Stenindustriförbundets medlemsföretag har åtagit sig att följa kraven i dokumentet, som främst avser importerad natursten. Förbundet har arrangerat flera möten om kraven, bland annat ett seminarium med Göteborgs Stad som flera större kommuner, Vägverket och stora entreprenadföretag deltog i.

Fortfarande skiljer sig dock arbets- och miljöförhållandena avsevärt mellan olika företag som bryter och bearbetar natursten utomlands, exempelvis i Kina. Betydelsen av att ställa och följa upp krav i upphandlingarna är därför stor.

År 2010 genomförde Göteborgs stad, Malmö stad och Örebro kommun en uppföljning av de krav man ställt i kontrakt för importerad natursten. Uppföljningen visade att stenföretagen i Kina inte levde upp till ILO:s konventioner om grundläggande rättigheter i arbetslivet. Vissa företag var mycket bra, medan arbetarna på andra företag riskerade att drabbas av silikos, eller stendammlunga, då nödvändiga skydd och utsugsutrustning saknas.

Vi brukar säga att Göteborg, Malmö, Örebro och Stockholm hör till de kommuner som kommit längst på området socialt ansvar. Fortfarande ställer alldeles för få kommuner tydliga sociala krav. Endast nio av de 135 kommuner som besvarade Stenindustriförbundets enkät refererar till konvention (148) om skydd av arbetstagare mot yrkesrisker i arbetsmiljö som förorsakats av luftföroreningar, buller och vibrationer i sin policy eller liknande för upphandling av importerad natursten.

Allt fler kommuner anger att de anslutit sig till SKL Kommentus Inköpscentral, som samordnar upphandling för kommuner, landsting och regioner. SKL Kommentus har i år släppt sina första rapporter som följer upp krav på socialt ansvar. Hittills har dock ingen av dessa rapporter berört upphandling av natursten. Om inte kommunerna prioriterar sociala krav i upphandlingen av natursten kommer det sannolikt dröja länge innan SKL Kommentus gör sådana kontrollrapporter.

De krav som större importörer ställer vid upphandling avgör hur brytning och bearbetning av sten sker i utlandet. Ställs inga krav sker ingen omställning. Men om upphandlare ställer krav och följer upp dem påverkar det arbetsmiljön positivt.

¹ Se <http://www.sten.se/dokumentarkiv/dokument/Forhallningssatt.pdf>

Varje år upphandlar Sveriges kommuner natursten för hundratals miljoner kronor. Då de är stora upphandlare av bland annat importerad kant- och gatsten har vi valt att fokusera på dem när vi undersökt vilka krav som ställs på importerad sten.

Enkätundersökningen som ligger till grund för denna rapport om sociala krav vid upphandling av importerad natursten genomfördes under hösten 2012 och samtliga Sveriges kommuner gavs möjligheter att besvara enkäten. Detta är andra året i rad som undersökningen genomförs.

Även om undersökningen inte är heltäckande pekar den på ett problem: många av Sveriges kommuner ställer fortfarande inte sociala krav vid upphandling av natursten – och än färre följer aktivt upp de sociala krav man ställer.

Sveriges Stenindustriförbund hoppas att de kommuner som i dag inte ställer sociala krav ska ta intryck av denna rapport och inspireras av de kommuner som gör det. Vi hoppas även att vi i en snar framtid dels får se fler samarbeten kring uppföljningen av sociala krav som det mellan Göteborg, Malmö och Örebro, dels SKL Kommentus första kontrollrapport om sociala krav på importerad natursten!

Kai Marklin, ordförande
Sveriges Stenindustriförbund

PS. Den specialintresserade kan ta del av hela undersökningen i form av en Excel-fil med samtliga frågor och svar. Mejla mig så skickar jag underlaget!

1. Sammanfattning av resultatet

Sveriges Stenindustriförbunds enkätundersökning till Sveriges kommuner visar bland annat följande resultat:

- Att endast 34 kommuner, det vill säga var fjärde av de kommuner som år 2012 besvarade enkäten, infört eller diskuterat att införa någon form av sociala krav vid upphandling av importerad natursten.
- Att ytterligare 24 kommuner, strax under var femte av dem som besvarade enkäten, har en generell policy eller liknande för socialt ansvar vid upphandling, som de anser täcker importerad natursten.
- Att totalt 43 procent av de kommuner som besvarade Sveriges Stenindustriförbunds enkät ställer sociala krav vid upphandling eller har diskuterat att införa sociala krav vid upphandling av natursten.
- Att 16 av kommunerna har en arbetsmetod för uppföljning och revision av om leverantörerna av importerad natursten lever upp till de sociala kraven och att ytterligare 14 kommuner samarbetar med andra kring uppföljningen och revisionen av de sociala kraven.
- Att de kommuner som ställer sociala krav i sin upphandling oftast refererar till ILO-konvention (nr 105) angående avskaffande av barnarbete; ILO-konvention (nr 29) angående tvångs- eller obligatoriskt arbete; och FN:s barnkonvention, artikel 32.
- Att betydligt färre av de kommuner som ställer sociala krav i sin upphandling refererar till konvention (nr 148) om skydd för arbetstagare mot yrkesrisker i arbetsmiljö som förorsakats av luftföroreningar, buller och vibrationer; konvention (nr 170) om säkerhet vid användning av kemiska produkter; och konvention (nr 155) om arbetsskydd och arbetsmiljö.
- Att endast en av de kommuner som i enkäten svarar att de ställer sociala krav vid upphandling hänvisar till "Stenindustriförbundets förhållningssätt till importerad natursten" i sin policy. Detta motsvarar 0,7 procent av alla de kommuner som besvarade enkäten.
- Att 12 av de kommuner som har en specifik policy för sociala krav vid upphandling av natursten och att lika många av kommunerna som har en generell policy har lagt ut denna på kommunens webbplats. Detta motsvarar tillsammans 17,8 procent av de svarande.

2. Kort om själva undersökningen

Studien baseras på en enkätundersökning till samtliga kommuner i Sverige. Enkäten togs fram av Sveriges Stenindustriförbund i samarbete med marknadsundersökningsföretaget Mohlin & Vestkov Marknadsinformation AB och skickades via e-post till kommunernas officiella adresser, med angivande av inköpsansvarig som mottagare.

Enkätundersökningen genomfördes under perioden oktober-november 2012 genom mejlutskick till Sveriges 290 kommuner. Flera påminnelser per mejl skickades ut. Detta var andra året i rad som undersökningen genomfördes.

Svarsfrekvensen var 47 procent. Totalt besvarade 135 kommuner enkäten, vilket är 20 fler än antalet som besvarade motsvarande enkät år 2011.

Två kommuner avstod från att besvara enkäten med motiveringen att de inte upphandlar natursten; Gällivare kommun, och Mullsjö kommun. Situationen i den senare är sannolikt unik i Sverige: "Mullsjö kommun har aldrig upphandlat importerad natursten vad jag känner till. I dagsläget har vi ett stort lager av stor gatsten som blivit över vid ombyggnation. Stenen lär komma från västkusten. Sten lär ha varit planerat att skickas till Tyskland under andra världskriget men hamnade i Mullsjö."²

Ytterligare en, Älvdalens kommun, avstod från att besvara enkäten med motiveringen att de samverkar med Mora kommun i upphandlingsfrågor.

3. Vad är sociala krav?

I Europeiska Kommissionens meddelande *Socialt ansvarsfull upphandling – en handledning till sociala hänsyn i offentlig upphandling* från 2010 definieras socialt ansvarstagande i offentlig upphandling som upphandlingsaktiviteter som tar hänsyn till en eller flera av följande sociala aspekter: sysselsättningsmöjligheter, anständigt arbete, överensstämmelse med sociala rättigheter och arbetstagares rättigheter, social integration (inkluderar personer med funktionsnedsättningar), lika möjligheter, utformning som ger tillgänglighet åt alla, beaktande av hållbarhetskriterier, frågor om etisk handel och ett bredare frivilligt iakttagande av företagens sociala ansvar.³

Vissa kommuner har egna definitioner kring vad som är socialt ansvar. Göteborgs stads kommunstyrelse antog exempelvis 2010 en ny inköps- och upphandlingspolicy där etiska krav definieras som: "Krav som möjliggör fortsatt arbete för ett socialt långsiktigt hållbart samhälle. Hänsyn ska tas till ILO:s kärnkonvention nummer 138 (om minimiålder för arbete), 182 (om förbud mot barnarbete), 100 (om lika lön för lika arbete oavsett kön), 111 (om diskriminering ifråga om anställning och yrkesutövning), 29 (om

² Mejl från Johan Laurila, teknisk chef i Mullsjö kommun, 23 oktober 2012.

³ Miljöhänsyn och sociala hänsyn i offentlig upphandling, Konkurrensverket

förbund mot tvångs- och straffarbete), 105 (avskaffande av tvångsarbete), 87 (om föreningsfrihet och organisationsrätten), 98 (om organisationsrätten och den kollektiva förhandlingsrätten). Dessutom FN:s barnkonvention nr 32.”⁴

Brytning och bearbetning av natursten ställer framförallt särskilda krav på arbetsmiljön för stenarbetarna. Allvarligast är stendamm som, om rätt skyddsutrustning saknas, riskerar att orsaka silikos (stendammslunga). Relevanta krav kring detta återfinns bland annat i ILO-konvention (nr 148) om skydd för arbetstagare mot yrkesrisker i arbetsmiljö som förorsakats av luftföroreningar, buller och vibrationer.

4. Får kommunerna ställa sociala krav i sin upphandling?

Flera av de kommuner Sveriges Stenindustriförbund har varit i kontakt med har uttryckt olika grader av osäkerhet om huruvida man får ställa sociala krav i sin upphandling. I vår kommunenkät uttrycker en av respondenterna denna osäkerhet väldigt rakt på sak:

”Det finns också en rädsla för vilka krav man får och inte får ställa samt att ställer du kraven så måste du också ha möjlighet att följa upp dem.”

Kommunernas upphandling regleras av lag (2007:1091) om offentlig upphandling (LOU) som i huvudsak bygger på EU-direktivet 2004/18/EG. I LOU 1 kap 9a § kan man läsa följande:

”Upphandlande myndigheter bör beakta miljöhänsyn och sociala hänsyn vid offentlig upphandling om upphandlingens art motiverar detta.”

Importerad natursten är ett upphandlingsområde av sådan art att man *bör* ställa sociala krav. Ett av syftena med Sveriges Stenindustriförbunds arbete i frågan är att bemöta osäkerheten, så att fler kommuner ställer sociala krav.

Genom att ställa sociala krav tar kommunerna sitt ansvar för arbetsmiljön för stenarbetarna, som därmed slipper utsättas för allvarliga arbetsmiljörisker i form av stendamm (som orsakar silikos), vibrationer eller buller.

Kommuner som söker allmän vägledning kan konsultera Konkurrensverkets skrift ”Miljöhänsyn och sociala hänsyn i offentlig upphandling” (2011). Konkurrensverkets skrift ger rekommendationer om när, hur och kring vad man kan ställa sociala krav i upphandlingen. En viktig begränsning är att det *inte* är tillåtet att ställa krav som det i praktiken är omöjligt att kontrollera om leverantören följer eller inte. Om en kommun inte följer upp ett kontrakt kan det leda till att leverantörer inte tar uppställda krav på allvar, vilket riskerar snedvrinda konkurrensen.⁵

⁴ http://www2.trafikkontoret.goteborg.se/resourcelibrary/Miljo/§188.1Tjansteutlatande_Etiska_krav.pdf

⁵ Förbudet mot att ställa krav som inte kontrolleras baseras på rättspraxis, EU-domstolen, mål C-448-01. Se Miljöhänsyn och sociala hänsyn i offentlig upphandling, Konkurrensverket, s. 17.

5. Hur kan kommuner ställa sociala krav vid upphandling av importerad natursten?

För stenhantering relevanta krav vid upphandling lämnas i policydokumentet "Sveriges Stenindustriförbunds förhållningssätt till importerad natursten", som reviderades i oktober 2012. Samtliga Sveriges Stenindustriförbunds medlemmar förbinder sig att följa denna policy. Om en medlem skulle ertappas med att bryta mot policyn och därefter inte inom rimlig tid vidta tillräckliga åtgärder utesluts medlemmen ur Stenindustriförbundet.⁶

Ett enkelt sätt för en kommun som vill säkerställa att den natursten man importerar, exempelvis kantsten till vägbyggen, inte är bruten eller bearbetad på ett sätt som äventyrar stenarbetarnas liv och hälsa är att kräva att leverantören ska leva upp till Sveriges Stenindustriförbunds förhållningssätt till importerad natursten, eller motsvarande.

Miljöstyrningsrådet har tillsammans med nordiska experter på området tagit fram en kostnadsfri vägledning för privata och offentliga organisationer som vill ställa sociala krav på sina leverantörer. Vägledningen heter CSR Kompassen och innehåller konkreta råd, mallar och goda exempel.⁷

Flera av de kommuner som besvarade Sveriges Stenindustriförbunds enkät hänvisade till SKL Kommentus, som bland annat samordnar uppföljande-kontroller av etiska och sociala krav för upphandlande kommuner. Mot en årlig avgift får kommunerna ta del av dessa rapporter från exempelvis Kina, Malaysia, Pakistan och Indien. Vid kontrollerna utgår de från de krav som finns i ILO:s åtta kärnkonventioner, FN:s barnkonvention, artikel 32, miljö och hälso- och säkerhetskrav.

SKL Kommentus första revisionsrapport om sociala och etiska krav presenterades den 29 mars 2012. På listan över vilka varor som kontrollerna omfattar på SKL Kommentus webbplats nämns inte natursten. Under 2012 har ingen av SKL Kommentus 15-20 kontroller berört natursten och ingen kontroll avseende natursten är (6 december 2012) inplanerad.⁸

Sist i denna rapport finns flera länkar till kommuners policies/dokument för sociala krav vid offentlig upphandling. Länklistan bygger på den information som kommunerna själva lämnat i samband med genomförandet av enkäten. Länklistan är med andra ord inte komplett, utan mer av ett axplock för den som vill hämta inspiration och lära av hur andra hanterar frågan.

⁶ <http://media.sten.se/2012/10/Förhållningssätt2012.pdf>

⁷ <http://www.csrkompassen.se>

⁸ Mejl Peter Svensson, SKL Kommentus, 121206. Se:

http://www.sklkommentus.se/inkopscentral/supportsidor_1/nyheter_1/forsta_revisionsrapporterna

6. Hur kan kommuner följa upp de sociala krav man ställer vid upphandling av importerad natursten?

Rättspraxis kräver att kommunerna följer upp de krav man ställer i sin upphandling, vilket medför kostnader. Därför är det många som väljer att samverka. Exempelvis samverkar Göteborgs stad, Malmö stad och Örebro kommun kring uppföljningen av deras sociala krav på importerad natursten. Andra kommuner samverkar kring uppföljningen via SKL Kommentus, som dock ännu inte gjort någon kontrollrapport på leverantörer av natursten.

Har uppföljningen av stenleverantörernas sociala ansvarstagande någon effekt? Mycket talar för att sociala krav och uppföljning spelar roll. Texten nedan är från ett tjänsteutlåtande från en tjänsteman från Göteborgs stad, Trafikkontoret.

”När Trafikkontoret har följt upp kontraktsvillkoret med stenleverantörerna har det framkommit flera typer av brister. Dels finns brister i hur entreprenörerna/huvudleverantörerna för vidare kraven till sina underleverantörer och dels finns brister i till vilken grad underleverantörerna kan leva upp till kraven. Det som blivit tydligt är att det behövs en kontinuerlig uppföljning och dialog med både entreprenörer och huvudleverantörer, för att de sedan skall arbeta vidare med sina underleverantörer. Att förbättra arbetsförhållanden hos underleverantörer är en långsiktig process som tar tid och kräver ett aktivt arbete. Trafikkontoret har dock sett att en förbättring skett från det att arbetet startade 2006.”⁹

I samma tjänsteutlåtande kan man även läsa följande text om uppföljning.

”Uppföljningen är en viktig del i arbetet med att säkerställa att kraven efterlevs och att förbättringar sker. Uppföljningen består av två delar:

- Entreprenörens egen redogörelse till beställare
- Stickprov från Trafikkontoret i entreprenörens produktionskedja

Uppföljningen skall ske kontinuerligt under avtalstiden och genomförs enligt nedan:

- Trafikkontoret skall alltid efterfråga spårbarhet i nya projekt, genom att ha som rutin att ställa frågan till entreprenören var stenen kommer ifrån. Entreprenören skall då redogöra från vilka produktionsanläggningar stenprodukterna kommer med företagsnamn, adress och kontaktuppgifter på ansvarig person.
- Det är entreprenören/leverantörens huvudsakliga ansvar att se till att tredjepartsinspektioner sker på berörda produktionsanläggningar. Resultat från dessa skall redovisas regelbundet för Trafikkontoret genom aktuella inspektionsrapporter.

⁹ http://www2.trafikkontoret.goteborg.se/resourcelibrary/Miljo/§188.1Tjansteutlatande_Etiska_krav.pdf

- Entreprenören/leverantören skall också kunna redogöra för vilka förbättringar som behöver göras och visa en plan för hur det arbetet skall gå till.
- Stickprov i entreprenörens/leverantörens produktionskedja genomförs vid behov av Trafikkontoret och särskilt vid misstanke om avvikelser och ev. avtalsbrott.”

7. Ställer kommuner sociala krav vid upphandling av natursten?

För att ta reda på vilka kommuner som ställer sociala krav i samband med upphandling av natursten har Sveriges Stenindustriförbund två år i rad ställt frågor om kommunerna har en specifik policy om inköp av natursten eller om det finns en övergripande policy som täcker inköp av natursten. För att inte missa de kommuner som planerar eller diskuterar att införa en policy har en särskild fråga ställts kring detta.

Av de svarande kommunerna år 2012 har 30 av 135, motsvarande 22,2 procent en specifik policy för natursten. Det är en ökning jämfört med 2011, då motsvarande andel av respondenterna var 17,4.

Ytterligare 24, motsvarande 17,7 procent anger i årets enkät att de har en övergripande policy som inkluderar inköp av natursten. Andelen är i stort sett oförändrad jämfört med 2011-års enkät (17,4 procent).

Därutöver anger fyra, motsvarande 3,0 procent av de svarande att kommunen diskuterat att införa en policy för sociala krav vid upphandling av natursten. Det är en dryg dubbling jämfört med år 2011.

Totalt har därmed 43,0 procent av de svarande kommunerna infört eller diskuterat att införa någon form av sociala krav vid upphandling av natursten. Motsvarande siffra år 2011 var 36,5 procent.

Tolv av kommunerna med en generell policy och lika många av dem med en specifik policy för natursten, totalt motsvarande 17,8 procent av samtliga svarande, anger att respektive policy är tillgänglig via kommunens webbsida. Detta är en markant ökning jämfört med år 2011, då endast 8,7 procent av kommunerna lade upp sina policy-dokument på webben.

7.1 Huvudfrågor om krav vid upphandling av natursten samt om uppföljning av de krav man ställer

Nedan listas fem av de huvudfrågor vilka ställdes i enkäten, samt kommunernas svar grupperade efter länsstillhörighet. Samtliga ja-svar har markerats med grön överstrykning för att underlätta analysen. Tom ruta innebär att de inte har besvarat frågan.

1. Har ni i er kommun antagit någon form av policy eller liknande som ställer sociala krav vid upphandling av importerad natursten, eller har ni diskuterat att införa en sådan?
2. Har ni i er kommun någon generell policy eller liknande vad gäller socialt ansvar vid upphandling, som ni anser täcker importerad natursten?
3. Är policyn/dokumentet med er kommuns sociala krav vid upphandling av importerad natursten (eller motsvarande generella policy/dokument) tillgänglig via kommunens webbplats?
4. Har ni i kommunen en arbetsmetod för uppföljning och revision av om leverantörerna av importerad natursten lever upp till de sociala kraven? (NY FRÅGA)
5. Samarbetar ni med andra kring uppföljningen och revisionen av sociala krav? Nämn gärna vilka kommuner eller andra aktörer ni samarbetar med? (NY FRÅGA)

7.2 Så svarade kommunerna

Kommun/län	Fråga 1	Fråga 2	Fråga 3	Fråga 4	Fråga 5
Blekinge län					
Ronneby	Ja		Nej	Nej	
Sölvesborg	Ja		Ja	Nej	
Dalarnas län					
Avesta	Nej	Nej			
Falun	Nej	Nej			
Hedemora	Nej	Nej			
Mora	Ja		Nej	Nej	
Rättvik	Nej	Nej			
Smedjebacken	Nej	Nej			
Vansbro	Nej	Nej			
Gotland					
Gotland	Nej	Ja	Ja	Ja	Ja

Gävleborgs län					
Bollnäs	Nej	Nej			
Gävle	Ja				
Hofors	Nej	Nej			
Hudiksvall	Nej	Nej			
Sandviken	Nej	Ja	Nej	Nej	
Söderhamn	Nej	Nej			
Hallands län					
Hylte	Nej				
Varberg	Ja		Ja	Ja	Ja
Jämtlands län					
Berg	Nej				
Bräcke	Nej	Ja	Nej	Nej	
Härjedalen	Nej	Ja	Ja	Nej	
Strömsund	Nej	Nej			
Jönköpings län					
Aneby	Nej	Nej			
Gislaved	Ja		Nej	Ja	Ja
Habo	Nej	Nej			
Jönköping	Nej	Nej			
Vaggeryd	Ja		Nej	Ja	Ja
Vetlanda	Nej				
Värnamo	Ja		Nej	Ja	Ja
Kalmar län					
Borgholm	Nej	Nej			
Kalmar	Ja		Ja	Ja	Ja
Oskarshamn	Nej				
Vimmerby	Ja		Nej	Nej	
Västervik	Nej	Nej			
Kronobergs län					
Lessebo	Nej	Nej			
Ljungby	Nej	Nej			
Älmhult	Nej	Ja	Nej	Nej	
Norrbottnens län					
Arjeplog	Nej	Nej			
Boden	Nej	Nej			
Gällivare	Nej				
Jokkmokk	Nej	Nej			
Kalix	Nej	Nej			
Kiruna	Nej	Nej			
Luleå	Nej	Nej			
Piteå	Nej	Nej			
Älvsbyn	Nej	Nej			
Skåne län					
Båstad	Nej	Nej			
Hässleholm	Ja	Nej			
Hörby	Nej	Nej			
Höör	Nej	Nej			
Kristianstad	Nej	Ja	Nej	Nej	
Kävlinge	Nej	Nej			

Landskrona	Nej	Nej			
Malmö	Ja		Nej	Ja	Ja
Simrishamn	Nej	Ja	Ja	Nej	
Skurup	Ja	Nej			
Svalöv	Nej	Nej			
Svedala	Ja		Ja	Nej	
Trelleborg	Nej	Nej			
Östra Göinge	Nej	Nej			
Stockholms län					
Danderyd	Nej	Nej			
Haninge	Nej	Nej			
Huddinge	Nej	Nej			
Järfälla	Ja		Ja	Nej	
Lidingö	Nej	Ja	Ja	Nej	
Nacka	Nej	Nej			
Nynäshamn	Nej	Ja	Ja	Nej	
Salem	Nej	Nej			
Sigtuna	Ja	Nej			
Sollentuna	Nej	Nej			
Sundbyberg	Nej	Ja	Ja	Nej	
Södertälje	Nej	Nej			
Vallentuna	Nej	Nej			
Värmdö	Nej	Ja	Ja	Nej	
Österåker	Nej	Nej			
Södermanlands län					
Eskilstuna	Ja		Nej	Nej	
Flen	Nej	Ja	Nej	Nej	
Katrineholm	Nej	Ja	Ja	Nej	
Oxelösund	Nej	Nej			
Strängnäs	Nej	Nej			
Vingåker	Nej	Nej			
Uppsala län					
Håbo	Ja		Nej	Nej	
Tierp	Ja		Ja	Ja	Ja
Uppsala	Ja		Ja	Ja	Nej
Värmlands län					
Arvika	Nej	Nej			
Filipstad	Nej	Nej			
Grums	Nej	Nej			
Hagfors	Nej	Nej			
Karlstad	Nej	Ja	Nej	Nej	
Munkfors	Nej	Ja	Nej	Nej	
Västerbottens län					
Dorotea	Nej	Nej			
Norsjö	Nej	Nej			
Storuman	Nej	Nej			
Vindeln	Ja		Nej	Nej	
Vännäs	Nej	Ja	Ja	Nej	

Västernorrlands län					
Härnösand	Ja		Ja	Nej	
Sollefteå	Nej	Ja	Ja	Nej	
Timrå	Nej	Ja	Nej	Nej	
Västmanlands län					
Arboga	Ja		Nej	Ja	Ja
Fagersta	Nej	Nej			
Hallstahammar	Ja		Nej	Ja	Ja
Köping	Nej	Nej			
Norberg	Nej	Nej			
Västra Götalands län					
Ale	Nej	Ja	Nej	Nej	
Bengtsfors	Nej	Nej			
Borås	Ja		Ja		
Essunga	Nej	Nej			
Färgelanda	Nej	Nej			
Grästorp	Nej	Ja	Ja	Nej	
Gullspång	Nej	Nej			
Göteborg	Ja		Ja	Ja	Ja
Kungälv	Ja		Nej		
Lilla Edet	Nej	Nej			
Lysekil	Nej	Nej			
Mariestad	Nej	Ja	Nej	Nej	
Mark	Ja		Nej	Nej	
Mellerud	Ja	Nej			
Skövde	Ja		Nej	Ja	Ja
Stenungsund	Nej	Ja	Ja	Nej	
Svenljunga	Nej	Nej			
Tanum	Nej	Nej			
Tibro	Nej	Nej			
Tjörn	Nej	Nej			
Uddevalla	Ja		Ja		
Ulricehamn	Nej	Nej			
Vara	Nej	Nej			
Örebro län					
Kumla	Nej	Nej			
Laxå	Nej	Ja	Nej	Nej	
Lekeberg	Nej	Nej			
Lindesberg	Nej	Ja	Nej	Ja	Ja
Örebro	Ja		Ja	Ja	Ja
Östergötlands län					
Kinda	Nej	Nej			
Linköping	Ja		Nej	Ja	Nej
Motala	Ja				
Ödeshög	Nej	Nej			

8. Vilka konventioner och liknande lutar sig kommunerna mot när de ställer sociala krav?

I enkäten ställdes även frågor om vilka dokument de 30 kommuner som svarade att de har en policy för upphandling av natursten lutar sig mot.

Hela 25 av kommunerna med en specifik policy för natursten refererar till ILO:s konvention angående avskaffande av barnarbete (nr 105). Något färre, 22, refererar till ILO:s konvention angående tvångs- eller obligatoriskt arbete (nr 29). Nästan lika många, 21, refererar till FN:s barnkonvention, artikel 32.

Noterbart färre, ungefär hälften så många kommuner, refererar till andra i sammanhanget natursten relevanta ILO-konventioner.

Elva kommuner refererar till ILO-konventionen om arbetsskydd och arbetsmiljö (nr 155). Tio refererar till ILO-konventionen om säkerhet vid användning av kemiska produkter (nr 170). Nio refererar till ILO-konventionen om skydd för arbetstagare mot yrkesrisker i arbetsmiljö som förorsakats av luftföroreningar, buller och vibrationer (nr 148).

Endast en kommun uppger att man i sin policy refererar till Sveriges Stenindustriförbunds förhållningssätt till importerad natursten.

8.1 Frågor om vilka dokument kommunerna hänvisar till i deras upphandlingspolicy

Nedan listas de frågor som ställdes till kommunerna med en policy, samt kommunernas svar. Samtliga ja-svar har markerats med röd överstrykning för att underlätta analysen. Tom ruta innebär att de inte har svarat på frågan.

Refererar ni i er policy eller liknande för upphandling av importerad natursten till något av följande:

1. Sveriges Stenindustriförbunds förhållningssätt till importerad natursten.
2. FN:s barnkonvention, artikel 32.
3. ILO-konvention (nr 105) angående avskaffande av barnarbete.
4. ILO-konvention (nr 29) angående tvångs- eller obligatoriskt arbete.
5. Konvention (nr 170) om säkerhet vid användning av kemiska produkter.
6. Konvention (nr 155) om arbetsskydd och arbetsmiljö.
7. Konvention (nr 148) om skydd för arbetstagare mot yrkesrisker i arbetsmiljö som förorsakats av luftföroreningar, buller och vibrationer.

8.2 Så svarade kommunerna

Kommun/län	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
Blekinge län							
Ronneby	Nej	Nej	Nej	Nej	Nej	Nej	Nej
Sölvesborg	Nej	Nej	Ja	Nej	Nej	Nej	Nej
Dalarnas län							
Mora	Nej	Nej	Nej	Nej	Nej	Nej	Nej
Gävleborgs län							
Gävle							
Hallands län							
Varberg		Ja	Ja	Ja	Nej	Nej	Nej
Jönköpings län							
Gislaved			Ja	Ja			
Vaggeryd		Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Värnamo	Nej	Nej	Ja	Nej	Nej	Ja	Nej
Kalmar län							
Kalmar		Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	
Vimmerby	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Skåne län							
Malmö		Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Svedala	Nej	Ja	Ja	Ja	Nej	nej	Nej
Stockholms län							
Järfälla	Nej	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Södermanlands län							
Eskilstuna	Nej	Ja	Ja	Ja	Nej	Nej	Nej
Uppsala län							
Håbo	Nej	Ja	Ja	Ja	Nej	Nej	Nej
Tierp							
Uppsala	Nej	Ja	Ja	Ja	Nej	Nej	Nej
Västerbottens län							
Vindeln	Nej	Ja	Ja	Ja	Nej	Nej	Nej

Västernorrlands län							
Härnösand	Nej	Ja	Ja	Ja	Nej	Nej	Nej
Västmanlands län							
Arboga		Ja	Ja	Ja			
Hallstahammar		Ja	Ja				
Västra Götalands län							
Borås			Ja	Ja			
Göteborg	Nej	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Kungälv	Nej						
Mark		Ja	Ja	Ja	Nej	Nej	Nej
Skövde	Nej	Ja	Ja	Ja			
Uddevalla		Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Örebro län							
Örebro		Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Östergötlands län							
Linköping	Nej	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Motala	Nej	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja

9. Kommuners policydokument för upphandling

Nedan listas dokument från kommuner som i sina svar hänvisat till sin webbplats och angett att upphandlingspolicy, eller motsvarande, som man kan hämta där täcker sociala krav för upphandling av importerad natursten.

Hur dessa dokument är utformade och hur detaljerade de är skiljer sig avsevärt mellan olika kommuner.

Policy för inköp och upphandlingar för Vännäs kommun (2011-10-13):

<http://www.vannas.se/Sve/Filarkiv/Kommunfakta%20och%20Organisation/Policy%20för%20inköp%20och%20upphandlingar.pdf>

Upphandlingspolicy för Grästorps kommun (2011-06-07):

[http://www.grastorp.se/documents/grastorp/documents/kommuninfo/styrdokument/upphandlingspolicy%20\(14\).pdf](http://www.grastorp.se/documents/grastorp/documents/kommuninfo/styrdokument/upphandlingspolicy%20(14).pdf)

Upphandlingspolicy för Sollefteå kommun (2011-04-26):

<http://www.solleftea.se/download/18.f8b915e13aad08acfb9a2/1351692385595/Policy+-+Upphandling+KF+2011-04-26.pdf>

Upphandlingspolicy för Gotlands kommun (2010-11-29)

<http://www.gotland.se/imcms/45571>

Upphandlingspolicy för Härjedalen m.fl. (2009-07-01)

http://www.herjedalen.se/download/18.19a6a098139fbd318531815/1351062759703/UpphandlingspolicyJämtland_1.pdf

Policy och tillämpningsanvisningar för upphandling och inköp i Lidingö stad (2011-09-07):

http://www.lidingo.se/download/18.6422d8ca1335dd4f1c98000336/Tjäns+teskrivelse+till+policy+och+tillämpningsanvisningar+201109+3_.pdf

Upphandlings- och affärspolicy för Katrineholms kommun (2008-11-17):

<http://www.katrineholm.se/Global/Styrdokument/Övergripande%20anvisningsdokument/Upphandlings-%20och%20affärspolicy.pdf>

Upphandlingspolicy för Simrishamns kommun (2008-05-26)

<http://www.simrishamn.se/sv/om-kommunen/ekonomi/upphandling/upphandlings-mallar/>

Bilaga: Kommunala krav vid upphandling av natursten, länkar, dokument och goda exempel

Nedan presenteras de skrivelser om krav vid upphandling av natursten, som några av deltagarna i kommunenkäten valt att dela med sig av. Genom att sprida dessa vidare hoppas vi kunna bidra till att fler kommuner ställer krav vid upphandling av natursten.

Direktlänkar till kommuners policydokument om socialt ansvar vid offentlig upphandling

Kommunerna nedan har i Sveriges Stenindustriförbunds enkät lämnat direktlänkar till relevanta policydokument på deras webbplatser.

Göteborgs stad. Etiska krav och rutiner för uppföljning på stenprodukter och andra byggprodukter (2011-10-03):
[http://www2.trafikkontoret.goteborg.se/resourcelibrary/Miljo/\\$188.1Tjans teutlatande Etiska krav.pdf](http://www2.trafikkontoret.goteborg.se/resourcelibrary/Miljo/$188.1Tjans%20teutlatande%20Etiska%20krav.pdf)

Upphandlings- och inköbspolicy för Sölvesborgs kommun, Karlshamns kommun och Olofströms kommun (2011-05-25):
<http://www.solvesborg.se/8914>

Upphandlingspolicy för Järfälla kommun (2011-08-17):
<http://www.jarfalla.se/naringsliv-och-arbete/upphandling/upphandlingspolicy.html>

Inköbspolicy för Svedala kommun (2012-10-08):
[http://www.svedala.se/upload/file/Kommunledning/Kansli/Ffs/Ffs1-06%20%20Inköbspolicy\(1\).pdf](http://www.svedala.se/upload/file/Kommunledning/Kansli/Ffs/Ffs1-06%20%20Inköbspolicy(1).pdf)

Upphandlingspolicy för Uppsala kommun (2012-06-30):
http://www.uppsala.se/pages/69531/Upphandlingspolicy_2008_med_riktli_njer_reviderad_juni_2012.pdf

Upphandlingspolicy för Varbergs kommun med bolag (2010-12-14):
<http://www2.varberg.se/archive/policy/Policyupphandling.pdf>

Upphandlingspolicy för Örebro kommun (2012-06-19):
<http://www.orebro.se/download/18.cfa50eb1387e85ecee80001128/Upphandlingspolicy.pdf>

Exempel på sociala krav i kommuners upphandling

Flera kommuner som besvarade Sveriges Stenindustriförbunds enkät valde att skicka dokument som tar upp de sociala krav man ställer i sin upphandling. Nedan redovisas dessa.

Gislaveds kommuns sociala och etiska krav

Sociala och etiska krav

Säljaren skall vid fullgörande av arbete för leverans enligt detta avtal följa sin nationella lagstiftning ifråga om arbets- och anställningsvillkor för sina arbetstagare. Sådana arbets- och anställningsvillkor skall som ett minimum vara förenliga med Internationella arbetsorganisationens (ILO) konventioner i nedan angivna avseenden.

- Minimiålder för tillträde till arbete (ILO konvention nr 138)
- Förbud mot de värsta formerna av barnarbete (ILO konvention nr 182)
- Förbud mot tvångs- eller obligatoriskt arbete (ILO konvention nr 29 och 105)
- Lika lön för män och kvinnor för arbete av lika värde (ILO konvention nr 100)
- Diskriminering ifråga om anställning och yrkesutövning (ILO konvention nr 111)
- Föreningsfrihet och skydd för organisationsrätten och den kollektiva förhandlingsrätten (ILO konvention nr 87 och 98)

För det fall Säljaren använder underleverantörer för fullgörande av arbete för Köparen enligt detta kontrakt, skall Säljaren gentemot Köparen ansvara för att sådan underleverantör uppfyller villkoren enligt ovan i enlighet med sin nationella lagstiftning och nämnda ILO konventioner.

Uppföljning

Köparen är ansluten till SKL Kommentus Inköpscentrals upphandling av uppföljande kontroll av etiska & sociala krav. Under avtalstiden kan det bli aktuellt att revision utförs.

Vimmerby kommun

Uppförandekod för hållbar upphandling inom Vimmerby kommun.

Produkter och tjänster som levereras till Vimmerby kommun ska vara framställda under förhållanden som är förenliga med vår uppförandekod. Vi förutsätter att våra leverantörer (avtalspartners) uppfyller tillämplig lagstiftning i tillverkningslandet samt utifrån de internationella konventioner och förklaringar som uttrycks i FN:s Global Compact (se bilaga) respekterar minst följande grundläggande principer:

Mänskliga rättigheter

Rättigheter i arbetslivet

Hälsa och säkerhet på arbetsplatsen

Minimering av miljöpåverkan

Etiska och moraliska affärsregler

Leverantören ska respektera FN:s deklARATIONER om mänskliga rättigheter.

Principer och anställdas rättigheter

Nationell lagstiftning

Lagstiftningen i de länder där leverantören är verksam ska efterlevas och utgör alltid en miniminivå för de anställdas villkor. Ställer nationell lagstiftning högre krav än ILO:s konventioner, eller FN:s deklARATIONER om mänskliga rättigheter, ska alltid denna ha företräde.

Ingen förekomst av barnarbete (ILO 138 och 182 samt FN:s barnkonvention, artikel 32)

Barnarbete, enligt definitionen i ILO-konventionen, får inte förekomma. Barn får inte ha tvingats till skadligt arbete som skadar eller hindrar barnets skolgång eller hälsa

Ingen förekomst av tvångsarbete (ILO 29 och 105)

Att utnyttja någon form av tvångs- eller straffarbete accepteras inte.

Ingen förekomst av diskriminering (ILO 100 och 111)

Diskriminering på grundval av etnisk tillhörighet, kön, religion, socialt ursprung, handikapp, politiska åsikter eller sexuell orientering får inte förekomma.

Löner och arbetstider

Lön ska betalas direkt till den anställde på överenskommen tid och till fullö. Den nationellt lagstadgade minimilönen är lägsta accepterad lönenivå. 2 (3)

Veckoarbetstiden får inte överstiga den lagliga gränsen och overtid ska vara betald.

Föreningsfrihet och organisationsrätt (ILO 87 och 98)

I länder där föreningsrätten är begränsad eller under utveckling, ska leverantören medverka till att anställda får möta företagsledningen för att diskutera löne- och arbetsvillkor utan negativa konsekvenser.

Jämställdhetsarbete

För leverantörer med mer än 20 anställda gäller att denne ska inneha en jämställdhetsplan som uppfyller gällande lagkrav. Leverantören har samma ansvar för att säkerställa och främja jämställdhet i sitt uppdrag som om kommunen själv hade tillhandahållit tjänsten.

Miljö

Leverantören ska ha mål och handlingsplaner för att minska såväl sin energi- och resursförbrukning som sitt avfall och utsläpp till mark, atmosfär och vatten. Kemikalier ska hanteras på ett för människan och naturen säkert sätt.

Hälsa och säkerhet

Arbetsmiljön ska hålla en nivå som överensstämmer med internationella riktlinjer samt det arbetarskydd, den arbetsrätt och det socialförsäkringsskydd som gäller i tillverkningslandet. Anställda ska informeras om de eventuella hälsorisker som arbetet kan medföra. Alla anställda ska ha tillgång till och använda relevant skyddsutrustning.

Etiska och moraliska affärsregler

Hög etisk standard

Vi förväntar oss att våra leverantörer uppvisar hög affärsetik, att de följer gällande nationella lagar, och att de inte på något sätt medverkar i korruption, bestickning, bedrägeri eller utpressning. Våra leverantörer får ej ha någon koppling till företag baserade i s.k. "skatteparadis".

Genomsynliga affärsrelationer

Våra leverantörer ska varken erbjuda eller ta emot gåvor, betalningar eller andra förmåner som kan vara ägnade att förleda mottagaren att handla mot sin plikt.

Uppföljning

Vid förfrågan ska verifikat kunna uppvisas som styrker att kraven efterlevs. Vi förbehåller oss även rätten att själva utföra kontroller. Genom att leverantören skriver under dokumentet intygas att leverantören, och eventuella underleverantörer, följer de krav som är formulerade i detta dokument.

Samtliga dessa krav är uppfyllda.

FÖRETAGETS NAMN.....
Firmatecknare.....
Namnförtydligande.....
Datum 201... -.....-.....

Bilaga **De tio principerna för FN:s Global Compact**

Global Compacts tio principer inom områdena mänskliga rättigheter, syssel-sättning, miljö och antikorrupktion har tillkommit genom allmänt samförstånd och härrör från:

Allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna

Internationella arbetsorganisationens deklaration om grundläggande principer och rättigheter i arbetslivet

Rio-deklarationen om miljö och utveckling

Förenta nationernas konvention mot korrupktion

Genom Global Compact uppmanas företag att inom sitt område anta, stödja och genomdriva en uppsättning kärnvärderingar inom områdena för mänskliga rättigheter, arbetsnormer, miljö och antikorrupktion.

Mänskliga rättigheter

Princip 1: Företagen bör stödja och respektera skyddet för internationellt utropade mänskliga rättigheter och

Princip 2: se till att de inte är delaktiga i brott mot de mänskliga rättigheterna.

Arbetsnormer

Princip 3: Företagen bör respektera föreningsfriheten och erkänna rätten till kollektivförhandlingar,

Princip 4: eliminering av alla former av tvångsarbete,

Princip 5: ett effektivt avskaffande av barnarbete och

Princip 6: eliminering av diskriminering i arbetslivet.

Miljö

Princip 7: Företagen bör stödja en varsam syn på miljöutmaningar,

Princip 8: ta initiativ för att främja ett större miljöansvar och

Princip 9: uppmuntra till utveckling och spridning av miljövänlig teknik.

Antikorrupktion

Princip 10: Företagen bör arbeta mot alla former av korrupktion, inbegripet utpressning och mutor.

Övriga kommuner som ställer sociala krav

Några av de kommuner som besvarade vår enkät mejlade oss de dokument i vilka de ställer sociala krav på sin upphandling.

Arboga kommun, Upphandlings- och inköspolicy (2009-06-17)